

Projekat finansiran od strane EU i kojim
upravlja Kancelarija Evropske Unije na Kosovu

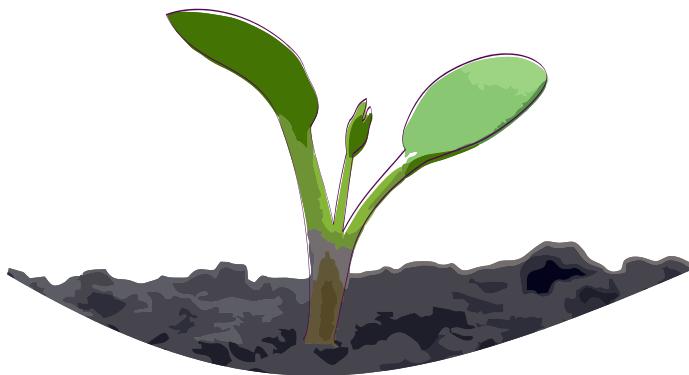

Fond Žena Kosova

Ženska Prava su Ljudska Prava

Mali Grantovi, Važne Promene

2016-2017

© Mreža Žena Kosova, decembar, 2017. godine.

Sva prava zadržana. Ova publikacija se može slobodno kopirati i distribuirati u celini ili delimično, sve dok je autor prepoznat.

Ova publikacija je publikovana s podrškom Evropske Unije. Sadržaj ove publikacije je pod punoj odgovornosti Mreže Žena Kosova i ni na koji način ne predstavlja službeni stav Evropske Unije.

Štampano ekološki podobnom štampom, Night Design, Priština.

www.womensnetwork.org

Sadržaj

Uvod.....	3
Kratka istorija Fonda	4
Kako funkcioniše Fond?	9
Više od grantova....	11
UNAPREĐENJE UČEŠĆA ŽENA U POLITICI I PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA.....	13
Ruralne žene iz Dragaša se uključuju u politiku	14
Liria i Legenda zagovaraju za Rodno Odgovorno Budžetiranje	16
Slepe žene zagovaraju za više mogućnosti	18
Međuopštinsko i međuetničko telo podstiče učešće žena	20
Albanske i srpske žene uče o tehnikama zagovaranja.....	21
ZAŠTITA PREŽIVELIH I PRAVA ŽENA NA ŽIVOT BEZ NASILJA.....	22
Policija koristi #ŠetajSlobodno za istraživanje seksualnog uznemiravanja.....	23
Psihoterapeuti na Delu podržavaju preživele seksualnog nasilja	25
Aktivistkinje podržavaju preživele seksualnog nasilja u potražnji njihovih prava.....	27
ZAŠTITA ŽENSKIH PRAVA NA PRISTUP KVALITETNOM ZDRAVSTVU.....	29
Zdravstveni radnici diskutuju o postporođajnoj depresiji.....	30
Mladi se informišu o zdravlju kroz umetnost.....	33

Institut "Alfa" štiti prava žena zatvorenica	35
Žene u Prizrenu dobile besplatne pregede.....	37
Žene u Prizrenu dobile besplatne zdravstvene pregede.	38
Mlade žene mobilisane u potražnji reproduktivne zdravstvene zaštite	39
Handikos poboljšava pristup zdravstvenoj zaštiti žena sa invaliditetom	41
Slepe i slabovide osobe zagovaraju za svoja prava.....	43
OSTVARIVANJE PRAVA ŽENA NA PRISTUP RESURSIMA I NJIHOVO EKONOMSKO OSNAŽIVANJE	45
Žene u Mališevu dobijaju poljoprivredne subvencije	46
NVO Education Code podržava žene preduzetnice	48
Žene sa posebnim potrebama se bore za jednakim imovinska prava.....	50
Partners Kosova zagovara za prava žena na imovinu i nasleđe.	52
Norma poboljšava institucionalnu transparentnost imovinskih slučajeva	54
Centar podržava zapošljavanje mladih iz Đakovice	56

Uvod

Tokom 2016. i 2017. godine, Mreža Žena Kosova je kroz Fond Žena Kosova obezbedila **22** granta za 26 lokalne organizacije koje se bave pravima žena, u ukupnom iznosu od **103,503 €**. Ove inicijative su omogućene zahvaljujući podršci Kancelarije Evropske Unije (EU) na Kosovu kroz Evropski Instrument za Demokratiju i Ljudska Prava, u sklopu šire Akcije MŽK-a "Jačanje Uloge Ženskih Organizacija Civilnog Društva (OCD) u Promovisanju Ženskih Ljudska Prava kao i Političkog učešća" na Kosovu.

Ukupno, **3,380 različitih osoba** (86% žena i 14% muškaraca) je **imalo koristi** od ovih inicijativa, uključujući osobe sa posebnim potrebama (7%), iz ruralnih sredina (42%), različitih nacionalnosti (npr. Turske, Goranske, Srpske, Romske, Aškaliske, Egipatske i Albanske) (13%), kao i mlađih (30%). Osim toga, kroz ove inicijative omogućeno je učešće u politici kao i procesima donošenja odluka **376 ženi**, kroz **89 preduzetih inicijativa zagovaranja**.

Akcija je odigrala važnu ulogu i omogućila ženama i devojkama da razviju veštine zagovaranja i učestvuju češće u procesima donošenja odluka unutar svojih zajedница, koje direktno utiču na njihov život. U međuvremenu, inicijative ženskih organizacija za zaštitu ljudskih prava su dosegle i do najugroženijih i marginalizovanih žena i devojaka na Kosovu sa novim znanjem i informacijama o njihovim pravima, osnažujući ih da preduzmu korake ka potraživanju svojih prava.

Dakle, mali grantovi koje su distribuirani kroz Fond Žena Kosova, MŽK-a, postigle su značajne promene u pravcu ženskih prava, kao ljudskih prava. Nekoliko inicijativa doprinelo je implementaciji Akcionog Plana EU za Rodnu Ravnopravnost, kroz poboljšanje pristupa žena zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, resursima (npr. zemljištu i trgovini), upravljanju i političkim procesima, kao i životu bez nasilja. Općenito, ova akcija je podržala grupe koje se bave pravima žena u unapređenju rodne ravnopravnosti i osnaživanju žena i devojaka, naročito na lokalnom nivou. Ova brošura govori o nekim od njihovih priča.

Kratka istorija Fonda

Sve veći broj literatura pokazuje važnost podrške organizacijama za prava žena kao ključnim pokretačima trajnih društvenih i političkih promena¹. Grupe koje rade na zaštiti žena su na dobroj poziciji da preduzmu vrlo efikasne i efektivne inicijative ka rodnoj ravnopravnosti i pravima žena unutar svojih zajednica, posebno na opštinskom i lokalnom nivou. One igraju ključnu ulogu u unapređenju ženskih prava kao ljudskih prava, transformaciji rodnih normi, borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, povećanju svesti javnosti, pružanju usluga najmarginalizovanim (posebno u odsustvu državnih službi) kao i držeći vlade odgovornim putem zagovaranja.

Štaviše, u kontekstu procesa pristupanja EU, grupe za prava žena mogu igrati važnu ulogu u podršci, praćenju i zalaganju za sprovođenje reformi. Zaista, Evropski Savet (ES) je izjavio da su "ženske organizacije ključni partneri EU" podstičući podršku organizacijama za prava žena². EK i Evropska Služba za Spoljnu Akciju (ESSA) su usvojile *Radni Dokument Ujedinjenog Štaba – Rodna Ravnopravnost i Osnaživanje Žena: Transformacija Života Žena i Devojaka kroz Vanjske Odnose EU 2016-2020*,³ takođe poznata kao "Akcioni Plan za Uspostavljanje Rodne Ravnopravnosti" (GAP II), koja predviđa finansiranje i podršku ženskim organizacijama i braniteljima ljudskih prava.

Uprkos njihovom važnom doprinosu u svojim zajednicama i zemljama, lokalne grupe za prava žena često su se borile za

---

¹ Na primer, pogledajte publikacije Udruženja Žena u Razvoju.

² Zaključci Saveta o Rodu u Razvoju, dok. 9241/15, 26. maj 2015., na adresi: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9242-2015-INIT/en/pdf> i citiran u Radnom Dokumentu Ujedinjenog Štaba 'Rodna Ravnopravnost i Osnaživanje Žena: Transformacija Života Žena i Devojaka kroz Vanjske Odnose EU 2016-2020., RDUŠ(2015) 182, Brisel: 21. septembar 2015, str. 11.

³ Ibid.

pristup resursima koji podržavaju njihov važan rad. Fond Žena Kosova MŽK-a je inicijalno ustanovljen da bi se suočila sa ključnom potrebom za podrškom malim i provincijalnim organizacijama žena. U vreme osnivanja Fonda u 2012. godini, promena prioriteta donatora i smanjenje budžeta za zemlje zapadnog Balkana doveli su do toga da nekoliko donatora zatvore programe podele grantova na Kosovu ili smanje sredstva za nevladine organizacije. Iako su neki donatori ostali, kao što je na primer EU, oni su imali tendenciju da pruže veoma velike grantove, pristup kojima je za većinu lokalnih organizacija izuzetno težak. Grupe žena sa ograničenim veštinama engleskog jezika i minimalnim godišnjim prometom su se trudile da dobiju takva sredstva.

Kao mreža ženskih organizacija, MŽK je dobijala redovne zahteve svojih organizacija članica da istraže mogućnosti za rešavanje ove situacije i podržave ih u njihovom važnom radu. U cilju boljeg rešavanja njihovih potreba, MŽK je izvršila studiju u bliskoj saradnji sa Udruženjem Žena u Razvoju pod naslovom *Gde je novac za prava žena: Studija slučaja na Kosovu*.⁴ Na osnovu istraživanja 90 ženskih organizacija i intervjua sa 40 donatora koji rade na Kosovu, u izveštaju su detaljno ispitani trendovi finansiranja, mogućnosti i izazovi sa kojima se suočavaju grupe koje se bore za prava žena na Kosovu. Publikacija je bila osnova za bolje razumevanje potreba različitih grupa koje rade na pravima žena kao i za informisanje o osnivanju Fonda Žena Kosova.

U međuvremenu, MŽK je pokrenula konsultativni proces, organizujući seriju sastanaka sa svojim organizacijama članica kako bi razgovarali o njihovim potrebama i viziji za osnivanje Fonda Žena Kosova: koje vrste organizacija bi bile prioritetne za finansiranje; koje vrste inicijativa bi bile finansirane; kako bi

---

⁴ MŽK i Alterhabitus, *Gde je novac za Ženska Prava*, Priština, MŽK, 2013, na:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140109133636111.pdf>

funkcionisao proces za aplikaciju; ko bi donosio odluke o finansiranju; koji bi bio iznos grantova; i koliko dugo bi trajalo finansiranje? Članice MŽK-a su diskutovali i odlučili da Fond Žena Kosova treba da daje prioritet finansiranju ženskih organizacija koje:

- Se suočavaju sa nedostatkom pristupa drugim mogućnostima finansiranja;
- Se vode i / ili kao glavne korisnice imaju ugrožene grupe, uključujući mlade žene, žene sa invaliditetom, žene iz ruralnih područja, kao i manjinske etničke grupe; i
- Koje preduzimaju inicijative za implementaciju Strategije MŽK,⁵ kreirane od strane članica MŽK i koja služili kao široka strategija za pokret žena na Kosovu, kako bi imali veći uticaj na rešavanje identifikovanih potreba.

Tokom osnivanja Fonda Žena Kosova, MŽK je takođe pregledala iskustva drugih fondacija koje podržavaju lokalne grupe civilnog društva širom sveta i dobole su direktno i neposredno mentorstvo iz Rekonstrukcija Ženskog Fonda iz Srbije.

Fond Žena Kosova je prvobitno dobio podršku od fondacije Kvinn till Kvinn 2012. godine. Austrijska Agencija za Razvoj (ADA) počela je podržavati Fond u 2013. godini. Od 2015. godine, Fond Žena Kosova dobio je podršku od Kancelarije EU na Kosovu kroz Fond za Civilno Društvo (2015-2016) i Evropski Instrument za Demokratiju i Ljudska Prava (2016-2017). Fond je takođe dobio podršku od IPKO Fondacije i UN Women.

Od svog osnivanja do decembra 2017. godine, Fond Žena Kosova dodelio je **136** grantova za **74** različite organizacije članice za prava žena, locirane u 29 opština na Kosovu, u ukupnom iznosu od **639,326€**.

Ukupno, **193,637 različitih osoba** (79% žena i 21% muškaraca) je **imalo koristi** od ovih inicijativa, uključujući osobe sa posebnim potrebama, iz ruralnih sredina (42%), različitih

---

⁵ <http://www.womensnetwork.org/?FAQelID=5>

nacionalnosti (npr. Turske, Goranske, Srpske, Romske, Aškaliske, Egipatske i Albanske) (34%). Osim toga, kroz ove inicijative omogućeno je učešće u politici kao i procesima donošenja odluka **3,471 ženi**, kroz **396 preduzetih inicijativa zagovaranja**.

Uz podršku Fonda, grupe za prava žena doprinele su **21** promeni politika, u cilju poboljšanja života žena, devojaka, muškaraca i dečaka. One su se bavile važnim pitanjima u okviru svojih zajednica, od zaštite prava žena do pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti, rešavanju nasilja zasnovanog na rodnoj osnovi, ekonomskom osnaživanju žena i povećanju učešća žena u politici.

Fond Žena Kosova
Ključna dostignuća podržana od
strane EU 2016-2017

- 2,912 različitih žena i devojaka, kao i 486 muškaraca su imali koristi.
- 376 žena je učestvovalo u procesu donošenja odluka, neke po prvi put.
- Grupe za prava žena su preduzele 86 inicijativa zagovaranja.
- Grupe za prava žena su uspešno zagovarale za promene sedam javnih politika, u cilju boljeg zadovoljavanja potreba žena i devojaka.
- Nekoliko inicijativa je direktno doprinelo implementaciji EU Akcionog Plana za Rodnu Ravnopravnost II.
- Organizacije Žena su ojačale svoje sposobne da planiraju projekte i pišu predloge; 18 članica MŽK-a, uključujući ruralne i manjinske grupe, doabile su fondove od različitih donatora, nakon podrške MŽK-a.
- Opštinske Službenici za Ravnopravnost Polova kao i službenici bili su uključeni u inicijative OCD-a
- OCD su stekle veštine zagovaranja kroz pristup "učenje kroz rad", a neke su po prvi put preuzeli inicijative javnog zagovaranja.
- Članice MŽK su pružile značajno su-finansiranje za svoje inicijative, demonstrirajući lokalno vlasništvo i doprinoseći efikasnosti.
- Članice MŽK su unapredile svoje organizacione kapacitete, uključujući i znanje dobijeno o najboljim praksama u monitoringu i evaluaciji.

Kako funkcioniše Fond?

Fond Žena Kosova podržava organizacije za ženska prava koje su registrovane kao članice MŽK. Ideja o podršci članicama MŽK, a ne svim organizacijama civilnog društva, je u tome što je članstvo zajedničke mreže posvećeno postizanja zajedničkih ciljeva, koji su navedeni u Strategiji MŽK-a. Ovaj, jako važan dokument, u izvesnom smislu, služi kao ključni strateški dokument ženskog pokreta na Kosovu. Bilo koja organizacija kojom upravljaju žene, koja se slaže sa vizijom i misijom MŽK-a, koja radi na sličnim pitanjima, i koja se zalaže da prati zajednički kodeksa ponašanja može se pridružiti mreži. Trenutno, većina organizacija koja rade na pravima žena na Kosovu su članice mreže, u ukupnom broju od 126 članova u decembru 2017. godine. Fond se takođe zalaže ka pružanju podrške specifično ženskim grupama zbog posebnih prepreka s kojima su se žene suočavale tokom njihovog rada u istoriji. Da bismo osnažili žene, verujemo da je važno pružiti direktnu podršku ženama, ali isto tako u međuvremenu raditi i sa muškarcima i dečacima prema širim, transformativnim društveno-kulturnim promenama.

Različite organizacije koje su članice MŽK-a su ohrabrene da podnesu aplikacije za inicijative koje će doprineti realizovanju Strateških ciljeva, identifikovanih u Strateškom Planu MŽK-a za godine 2015-2018.⁶ Same članice MŽK-a odabrale ove ciljeve kroz proces konsultativno strateškog planiranja, preduzet u bliskoj saradnji sa drugim partnerima, kao i zainteresovanim akterima tokom 2014. godine.

---

⁶ Strategiju možete pronaći na:

<http://www.womensnetwork.org/?message=true&FAQID=5>

Strateški prioriteti MŽK uključuju:

- Jačanje MŽK-a i njenih članica;
- Unapređenje učešća žena u politici i procesima donošenja odluka;
- Poboljšanje pristupa žena kvalitetnijoj zdravstvenoj brizi;
- Borba protiv rodno zasnovanog nasilja; i
- Ekonomsko osnaživanje žena

Organizacije žena mogu se prijaviti za finansiranje bilo na Albanskom, Srpskom ili Engleskom jeziku, koristeći obrazac za apliciranje koji je dostupan na internet stranici MŽK-a www.womensnetwork.org.

Kako bi se prijavili za grantove Fonda Žena Kosova, organizacija treba biti članica MŽK-a; planirati i poduzeti aktivnosti u skladu sa strategijom njihove organizacije; preduzeti aktivnosti koje doprinose strategiji MŽK-a; dostići provincialne i/ili ugrožene osobe i grupe; i biti u nedostatku mogućnosti za obezbeđivanje drugih fondova.

Komitet za Razmatranje Grantova Fonda Žena Kosova se bira godišnje od strane članica MŽK-a, kao i odlučuje da li predlozi za grantove ispunjavaju gore navedene kriterijume. Oni dodeljuju grantove koristeći sistem osnovan na bodovanju.

Grantovi se razlikuju u zavisnosti od iznosa sredstava kojim raspolaze Fond Žena Kosova MŽK-a. Kroz konkretnu Akciju finansiranu od strane EU koja se razmatra u ovoj brošuri, organizacije za zaštitu žena mogu se prijaviti za dva različita tipa grantova: Grant za Zagovaranje za jednu organizaciju sa maksimalnim iznosom od 4,000 €; i Grantovi Umrežavanje za Promene za zajedničke inicijative dveju organizacija, do 8.000 €. Od ukupno 22 grantova, pet je bilo zajedničkih inicijativa i 17 individualnih zagovaračkih inicijativa za jednu organizaciju.

Više od grantova...

MŽK pruža mogućnosti za razvivate kapaciteta podnosioca prijava kao i primatelja grantova, u cilju jačanja naših organizacija članica i na taj način naše mreže. MŽK nudi praktične radionice, kao i individualno mentorstvo u pisanju predlog projekata, upravljanje projektnim ciklusom, organizaciono upravljanje i finansijski menadžment, unapređujući kapacitete organizacija da se u budućnosti angažuju za finansiranje od strane drugih donatora.

Pošto težimo ka jačanju ženskog pokreta u celini, mi kontinuirano promovишемо solidarnost među organizacijama i pružamo podršku svim organizacijama, u odnosu na njihove zahteve i potrebe. Stoga, organizacije koje ne dobijaju finansijsku podršku Fonda u određenoj rundi grantova, pružamo detaljno pismo koje objašnjava razloge i komentare koje su dali članovi Komisije za Razmatranje Grantova. Osoblje MŽK-a susreće se sa organizacijama kako bi ih podržali u rešavanju pitanja identifikovanih u ovim pismima, kako bi se mogle pripremiti i u budućnosti ponovo prijaviti za Fond. Cilj čega je ponovo izgradnja kapaciteta organizacija tokom vremena, koristeći pristup "učenje kroz rad".

Inovativna podrška koju MŽK-a pruža članicama se ne završava u trenutku kada se grantovi dodele. Mentorstvo jedana-jedan se nastavlja pružati svakoj članici kojoj je dodeljen grant tokom implementacije njihovih inicijativa, kao i izvan toga. Ova podrška uključuje posete na terenu, izgradnju veština u finansijskom menadžmentu, pomoć u organizacionom upravljanju, savete ka efikasnim strategijama zagovaranja,

"Fond služi mnogim svrham, počevši od pružanja pomoći za OCD u vezi procedura za aplikaciju i pisanja predlog projekta, pa sve do procesa izveštavanja"

- Članica MŽK-a

Osoblje MŽK-a podržava organizacije članice u kreiranju efektivnih zagovaračkih strategija.

olakšavanje umrežavanja s vladinim zvaničnicima, kao i rešavanje raznih problema s kojima se članice suočavaju.

Takođe podržavamo naše članice da razmišljaju proaktivno o održivosti, što podrazumeva inicijative planiranja i dobijanje podrške zajednice koja će omogućiti njihovim inicijativama da se nastave održavati van ovih kratkih projekata.

Za više informacija o Fondu Žena Kosova, posetite našu internet stranicu: www.womensnetwork.org. Osoblje MŽK-a vam može dati više informacija putem email-grants@womensnetwork.org ili telefona +381 (0)38 245 850. Molimo vas da nas kontaktirate ukoliko ste vi ili vaša organizacija zainteresovani podržati Fond Žena Kosova.

UNAPREĐENJE UČEŠĆA ŽENA U POLITICI I PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA

Ruralne žene iz Dragaša se uključuju u politiku

Održive, pozitivne promene se ne mogu dogoditi ako žene nemaju predstavništvo nad njihovim privatnim i javnim životom. Snaga donošenja odluka (kako privatnih tako i javnih) je sastavni deo ovog predstavništva. Zastupljenost žena u procesima donošenja odluka na Kosovu je i dalje veoma niska na svim nivoima. Uprkos okolnostima, u ruralnoj opštini Dragaš žene se infiltriraju u političku sferu. Lokalno Udruženje Inicijativa Žena nastavlja se održavati, podstičući interesovanje žena ka učešću u politici.

Aktivistkinje su znale da prvo znalo moraju identifikovati potencijalne žene i muškarce koji će biti saveznici. S obzirom na to sastali su se sa predstavnicima ženskih foruma političkih partija, forumima mladih, Lobijem za Rodnu Ravnopravnost, odbornicama Skupštine Opštine, studentima i ženama u biznisu, uspostavljajući partnerstva i saradnje. Što uključuje sastanak sa gradonačelnikom Dragaša, njegovim kolegama i liderima pet albanskih, bosanskih i goranskih političkih stranaka. Udruženje je stalno radilo na izgradnji međuopštinske mreže aktivnih žena, uključujući i članice Lobija za Rodnu Ravnopravnost, NVO-je, opštinske službenike za rodnu ravnopravnost, odbornice skupštine opštine, poslovne žena i studente iz Dečana i Dragaša.

Pored toga, uključene su radio stanice radi boljeg informisanja javnosti, a organizovane su i radionice. Ideja iza brojnih aktivnosti

Organizacija	Udruženje Inicijativa Žena
Naziv	Vreme je za novi politički duh
Iznos	3,995 €
Opština	Dragaš
Period	Decembar 2016 - Maj 2017
Korisnika/ca	187

bila je povećanje poverenja i svesti žena, a naročito mladih žena kako bi se direktno angažovale u politiku.

U međuvremenu, imale su za cilj promenu mišljenja ljudi koji su trenutno na položajima vlasti, u pogledu kapaciteta žena i njihovog učešća u procesima donošenja odluka. U kontekstu predstojećih izbora, Asocijacija je osnažila veći broj žena kandidatkinja, istovremeno izazivajući percepcije javnosti o sposobnostima žena da budu lideri.

Umrežavanje sa ženama iz drugih područja, u ovom slučaju opštine Dečani, omogućilo je da podele iskustva i dođu do novih ideja. Podupirući jedna drugu, žene iz ruralnih područja Dečana i Dragaša mogu da se nastaviti rešavati svakodnevne izazove sa kojima se suočavaju.

Žene su se počele izražajnije izjašnjivati "Hajde da svi uđemo u politiku, dovoljno su drugi govorili za nas!"

Rezultati govore sami govore o postignućima. Više od 36 žena i devojaka se po prvi put učlanilo u različite političke partije. Povećan je broj žena na izbornim listama političkih stranaka. Štaviše, broj žena i devojaka u predsedništvu političkih partija je porastao sa jedne na do osam članica. Aktivistkinje svedoče promenama političkog raspoloženja, dokazano ozbiljnošću kojom političke partije tretiraju predloge ženskih foruma političkih partija za uključenje većeg broja žena u procesima donošenja odluka.

Mnogi izazovi ostaju isti, ali takođe i odlučnost mladih žena da sruše predrasude našeg društva. Pristupanje upravnim položajima i procesu donošenja odluka je važan prvi korak kako bi žene imale moć odlučivanja, korak koji su žene Dragaša poduzele samouvereno.

Liria i Legenda zagovaraju za Rodno Odgovorno Budžetiranje

Rodno Odgovorno Budžetiranje (ROB) predstavlja obuhvaćanje rodne perspektive u planiranju, primeni, nadgledanju i ocenjivanju budžeta. ROB pomaže da vladini budžeti i njihovo izvršenje, budu što ravnopravniji, efektivni i transparentni. Prema novom Zakonu o Rodnoj Ravnopravnosti (2015), ROB je zakonska obaveza za sve budžetske organizacije na centralnom i lokalnom nivou na Kosovu. Osim toga, Budžetski Cirkular br. 2017/ 01, podeljen od strane Ministarstva za Finansije u junu 2017. godine, posebno je podstakao sve opštine da integrišu ROB u njihovim budžetskim dokumentima.

ROB je jedan dosta nov koncept, kao na Kosovu tako i u drugim zemljama. Početkom 2016. godine, bilo je malo budžetskih organizacija na Kosovu koji su počeli da primenjuju ovu zakonsku obavezu, uključujući ovde i opštine Vitina i Gnjilane. Iz ovog razloga, organizacije članice MŽK-a, Centar za Zaštitu i Rehabilitaciju Žena i Dece Liria iz Gnjilana i Legenda iz Vitine, su odlučile da sastave zajednički tim sa ciljem unapređenja procesa institucionalizacije ROB-a u njihovim opštinama.

Liria i Legenda su organizovale informativne sastanke sa Formalnom Grupom žena odbornica iz Opštine Uroševac i Opštine Klokot, Lobijem za Rodnu Ravnopravnost na Kosovu kao i sa direktorima direkcija na lokalnom nivou ove dve opštine.

Organizacija	Centar za Zaštitu i Rehabilitaciju Žena i Dece Liria i Legenda
Naziv	Povećanje učešća žena u mirovnim procesima i rodnim budžetiranju
Iznos	7,927 €
Opština	Uroševac i Klokot
Period	Novembar 2016 - April 2017
Korisnika/ca	75

Više od 75 žena i muškaraca, zvaničnika iz ove dve opštine učestvovalo je na ovim sastancima.

Teme na ovim informativnim sastancima su bile uglavnom u vezi sa preuzimanjem koraka za integraciju ROB-a u donošenje odluka; istraživanja i analize koje treba da se preuzmu na opštinskom nivou. Kao rezultat čega, zvaničnici i aktivisti ove dve opštine postali su svesniji ROB-a, njegovog koncepta i načina primenjivanja u svojim opštinama. Osim toga, žene uključene u procese donošenja odluka postale su svesnije rodnog budžetiranja i ohrabrene su da postanu aktivniji učesnici u procesu izrade budžetskih dokumenata.

Ova inicijativa predstavlja jako važan korak u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti u skladu sa Zakonom za Rodnoj Ravnopravnosti. Kao rezultat ove inicijative, opština Uroševac je sastavila nove rodnih politika. Štoviše, ova opština se savetovala rodnim analizama tokom planiranja Srednjoročnog budžetskog Okvira.

Liria i Legenda zagovaraju za institucionalizaciju rodno odgovornog budžetiranja u opštinama Uroševac i Klokoč.

Slepe žene zagovaraju za više mogućnosti

Slepe i slabovide žene se često suočavaju sa dvostrukom diskriminacijom i poteškoćama u ostvarivanju njihovih prava. Komitet Slepih Žena Kosova već dugo radi na doprinisu njihovoj socijalnoj inkluziji. Kroz ovu inicijativu, Komitet je objavio brošure na Brajevom pismu i organizovao kampanje za povećanje svesti o pravima slepih osoba na obrazovanje. Ovo uključuje potrebu za edukativnim materijalom na Brajevom pismu.

Komitet je organizovao diskusiju sa članovima skupštine opštine u Prištini, tokom koje su postavili nekoliko problema s kojima se suočavaju. Slepci su se zalagali za pružanje edukativnih materijala, dostupnih za slepe osobe; materijala na Brajevom pismu; i jednaka prava na zapošljavanje u javnom sektoru, u skladu sa zakonom koji garantuje jednaka prava za slepa lica.

Inicijativa je takođe uticala na javni diskurs kroz debatu organizovanu na javnoj televiziji, Radio Televizija Kosova. Tokom ove diskusije, slepim ženama su javno predstavljena pitanja koja se tiču njih i predloženi institucionalni odgovori. Slepe žene nikad ranije nisu imale mogućnosti da se sastanu sa državnim predstavnicima, stoga, veliki uspeh ovog projekta je saglasnost da će se one, odnosno 23 žena i 10 muškaraca, veoma brzo sastati sa Ministrom za Obrazovanje, Nauku i

Organizacija	Komitet Slepih Žena Kosova
Naziv	Više mogućnosti za slepe žene
Iznos	3,370 €
Opština	Priština
Period	Juni 2017 - Novembar 2017
Korisnika/ca	33

Tehnologiju gde će razgovarati o izazovima sa kojima se one suočavaju svakodnevno i način na koji Ministarstvo može poboljšati njihov pristup kvalitetnom obrazovanju.

*Komitet uključuje slepe žene i muškarce u
zagovaranju sa Ministarstvom za Obrazovanje, Nauku i
Tehnologiju za kvalitetnije obrazovanje.*

Međuopštinsko i međuetničko telo podstiče učešće žena

Naš Dom i Ženski Centar za Ruralni Razvoj udružile su snage, izgradnjom kapaciteta 21 žene iz opštine Gnjilane, Kamenica i Novo Brdo u zagovaranju, mobilizaciji zajednice i socijalnoj inkluziji. Žene su blisko sarađivale sa članovima Skupštine Opštine kako bi bolje razumele modele i mehanizme za poboljšanje učešća žena u procesima donošenja odluka na lokalnom nivou i praćenja sprovođenja usvojenih odluka i lokalnih politika. Žene su naučile ne samo da predstave potrebe svojih zajednica kroz efikasno zagovaranje, već i način kako da odigraju ulogu čuvara kada je u pitanju održavanje odgovornosti lokalnih institucija.

Ova plodonosna saradnja između institucionalnih predstavnika i žena iz tri opštine rezultirala je uspostavljanjem neformalnog međuopštinskog koordinacionog tela koji se sastoji od predstavnika opština i organizacija Naš Dom i Ženskog Centra za Ruralni Razvoj.

Kombinacija građanskih inicijativa na lokalnom nivou, sastanci održani pod okriljem koordinacionog tela i jako lobiranje ženskih organizacija dokazano su uspešni. Žene su dale preporuke zasnovane na opštinskim radnim dokumentima i čija je primena pažljivo praćena. Organizacije su blisko surađivale sa lokalnim medijima i tim putem informisale i inspirisale članove i članice zajednice da postanu aktivni i izraze svoje mišljenje o lokalnim politikama.

Organizacija	Naš Dom i Ženski Centar za Ruralni Razvoj
Naziv	Unapređenje lokalnih politika iz ženske perspektive u partnerstvu za promene
Iznos	7,980 €
Opština	Gnjilane, Kamenica i Novo Brdo
Period	Juni 2017 - Decembar 2017
Korisnika/ca	68

Albanske i srpske žene uče o tehnikama zagovaranja

Nakon brojnih saradnji tokom godina, Dera e Hapur i Ruka Ruci su pokrenule još jednu zajedničku inicijativu sa ciljem osnaživanja albanskih i srpskih žena u procesima donošenja odluka.

Njihova inicijativa okupila je žene iz tri sela naseljena albanskim stanovništvom i tri sela naseljena srpskim stanovništvom, uključujući Ajvaliju, Devet Jugovića, Slivovo (opština Priština), Dobrotin, Ugljari i Gračanica. Inicijativa je pružila povećanje znanja o efikasnim načinima komunikacije, uključujući korišćenje digitalnih sredstava za 18 žena aktivistkinja. Žene su tokom ovih aktivnosti imale priliku da nauče kako se pišu uspešne priče, da se informišu o sigurnosti i privatnosti društvenih mreža, o online aktivizmu i najboljim načinima korišćenja društvenih mreža za promovisanje istog. One su takođe stekle veštine u izradi politika i pristup potencijalnim projektima i programima kroz koje bi imale mogućnosti podržati njihove zajednice.

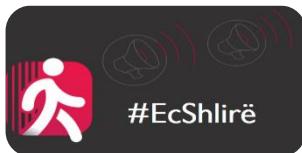
Žene su takođe razmatrale razne oblike ženskog aktivizma, angažmana i učešća. Uključujući inicijative zajednice, peticije i javni dijalog. Na kraju učesnice šest sela organizovale su inicijative za podizanje svesti o pitanju rodne ravnopravnosti u svojim zajednicama.

Organizacija	Open Door i Ruka Ruci
Naziv	Osnajivanje aktivistkinja zajednice sa digitalnim znanjem, kako bi se pojačao njihov aktivizam i uloga u ženskim ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti, kroz učešće, informisanje i komunikaciju putem interneta i društvenih medija
Iznos	7,955 €
Opština	Priština i Gračanica
Period	Juni 2017 - Decembar 2017
Korisnika/ca	262

ZAŠTITA PREŽIVELIH I PRAVA ŽENA NA ŽIVOT BEZ NASILJA

Policija koristi #ŠetajSlobodno za istraživanje seksualnog uznemiravanja

Open Data Kosovo (ODK), Girls Coding Kosovo (GCK) i Mreže žena Kosova (MŽK) su surađivale kako bi kreirale i pokrenule novu mobilnu aplikaciju za prijavljivanje seksualnog uznemiravanja u februaru 2016. godine nazvanu "*EcShlirë*" (Šetaj Slobodno). Razvijena od strane mlađih žena kodera, aplikacija omogućava korisnicima da prijave seksualno uznemiravanje koristeći pametne telefone, prijavljujući lokaciju na kojoj je došlo do uznemiravanja, oblik uznemiravanja, rod počinilaca, između ostalog i informacije o žrtvi, ako je to dozvoljeno od strane korisnika/ce aplikacije. Od tada je aplikacija preuzeta više od 1097 puta, a broj prijavljenih seksualnih uznemiravanja dostiže oko 425. Od ukupnog broja, 67,5% prijava je od strane žena, 21,7% od strane muškaraca i 10,8% od osoba koje identifikuju svoj rod kao "ostalo", uključujući transrodne i interseksualne osobe.

Osim podizanja svesti o seksualnom uznemiravanju, namena organizacija koje su podržale kreiranje aplikacije je bila i poboljšanje institucionalnog odgovora na seksualno uznemiravanje. Predvidele su da bi policija mogla koristiti ovu aplikaciju kao način identifikacije i istraživanja seksualnog

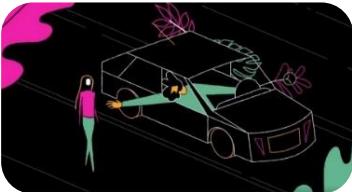
Organizacija	Girls Coding Kosovo (GCK)
Naziv	#ŠetajSlobodno v3.0. – S kosovskom policijom
Iznos	4,000 €
Opština	Priština
Period	Juli 2017 - Decembar 2017
Korisnika/ca	14

uznemiravanja; kao i preduzimanje preventivnih mera, koristeći podatke iz aplikacije za identifikaciju ugroženih geografskih područja i vremena u danu, kako bi se povećala policijska sigurnost na mestima gde je to potrebno. Međutim, nakon inicijalne faze razvoja i pokretanje aplikacije, kreatorima nedostaje sredstava za zagovaranje kod nadležnih institucija.

Iz tog razloga GCK je dobila podršku Fonda Žena Kosova za zagovaranje kod Kosovske Policije radi poboljšanja saradnje i mogućnosti za policijsku upotrebu aplikacije "Šetaj Slobodno". Štaviše, istraživanje MŽK-a *Seksualno Uznemiravanju na Kosovu* otkrilo je da mnogi policijaciji nemaju dovoljno informacija o tome šta predstavlja seksualno uznemiravanje u skladu sa kosovskim zakonom. Ova inicijativa je nastojala da podigne svest i zagovara za poboljšanje policijske odgovornosti.

Stoga, GCK podržana od MŽK, obučila je kosovsku policiju o zakonskom okviru koji se odnosi na seksualno uznemiravanje, načinu korišćenja aplikacije Šetaj Slobodno za identifikaciju, istraživanje i sprečavanje seksualnog uznemiravanja. GCK ih je takođe obučila o načinu funkcionisanja aplikacije, izvlačenju podataka, generisanju izveštaja, analitika i karti. Osoblje kosovske policije smatra da je razvitak aplikacije veoma važna inicijativa, navodeći da je kreirana platforma neophodna podrška njihovom radu. U međuvremenu, GCK podržana od strane MŽK uspela je zagovarati i uspostaviti sporazum između više pomenutih organizacija i kosovske policije, pružajući policiji pristup podacima iz aplikacije. Policia je zvanično imenovala kontakt osobu, odgovornu za praćenje slučajeva seksualnog uznemiravanja i saradnju. Policia će uskoro početi koristiti podatke iz Šetaj Slobodno kako bi istražila seksualno uznemiravanje i poboljšala njegovu prevenciju.

Između ostalog, GCK je osnovala kampanju kako bi podigla nivo svesti o seksualnom uznemiravanju po socijalnim mrežama. Kampanja je uključivala i [promotivni video](#), preko koga se do sada informisalo više od 30.000 ljudi.

Psihoterapeuti na Delu podržavaju prezivele seksualnog nasilja

Seksualno nasilje izvršeno tokom rata predstavlja ratni zločin, zločin protiv čovečanstva i potencijalno konstitutivni čin u pogledu genocida, prema Rezoluciji 1820 Saveta Bezbednosti Ujedinjenih Nacija o seksualnom nasilju protiv civila u naoružanim sukobima. Čuvar Ljudskih Prava je ocenio da je oko 20.000 osoba doživelo seksualno nasilje tokom rata na Kosovu, tačnije tokom 1998. i 1999. godine.

Istorijski, kosova zajednica je izolovala i podbacila podržavanje žena koje su pretrpele ovaj strašni zločin. Kao ishod čega, mnogo žena je pokušalo nastaviti svoje živote, ne znajući kako da se na psihološki način bore sa svojom prošlošću. Što je rezultiralo raznim poremećajima kao što su traume, fobije, gubitak seksualne želje, poremećaj ishrane, kao i ne tretirane fizičke ozljede. Identifikacija žena koje su pretrpele takvu vrstu zločina je neophodna kako bi se obezbedita potrebna pomoć ka

Organizacija	Psihoterapeuti na Delu
Naziv	Osnaživanje žena žrtava seksualnog nasilja i torture tokom sukoba na Kosovu
Iznos	3,595 €
Opština	Gnjilane
Period	Novembar 2016 - April 2017
Korisnika/ca	124

suočavanju i prelazak na svakodnevni život. Njihovom identifikacijom mogu ih upoznati sa njihovim pravima na finansijsku nadoknadu, zdravstvenu zaštitu i druge beneficije, u skladu sa nedavno usvojenim kosovskim zakonom. Naime, prilog Zakona br. 04/ L- 054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica zvanično priznaje civilne žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu. Zakonom je dato pravo na mesečnu penziju i druge naknade preživelim osobama.

Tokom 2016. i 2017. godine, Nacionalni Savet za preživele seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, osnovan 2014. godine od strane bivše predsednice Kosova, gđe. Atifete Jahjaga, razvio je potrebno zakonodavstvo i pod-zakonske akte potrebne za stvaranje preduslova koji će obezbediti preživelim seksualnog nasilja imati pristup beneficijama prepisanih navedenim zakonom.

Iz tog razloga su Psihoterapeuti na Delu preduzeli inicijativu za identifikaciju žena koji su preživele seksualno nasilje u regionu Gnjilana, kako bi mogle informisati o njihovim pravima. Tokom grupnih sastanaka i individualnih poseta, Psihoterapeuti na Delu su identifikovali 30 žena koje su preživele seksualno nasilje. Osim identifikovanja preživelih, pružanja individualnih savetovanja od

Bivša predsednica Kosova, gđa. Atifete Jahjaga, drži govor o osnaživanju žena preživelih seksualnog nasilja, aktivnost organizovana od strane Psihoterapeuta na Delu u Gnjilanu.

strane profesionalaca, žene su takođe doobile informacije o svojim zakonskim pravima.

Između ostalog, podeljeno je 800 informativnih brošura građanima, podižući njihovu svest o pravima osoba koja su pretrpela seksualno nasilje tokom rata.

Psihoterapeuti na Delu su takođe uspešno zagovarali kod službenika lokalnih institucija kao i službenika Biroa za Zapošljavanje u Opštini Gnjilane, preko kojih je zapošljeno 11 žena preživelih seksualnog nasilja.

Aktivistkinje podržavaju preživele seksualnog nasilja u potražnji njihovih prava

Centar za Promociju Prava Žena (CPPŽ) i Centar za Promociju Zdrave Porodice (CPZP) udružile su se kako bi osnažile preživele seksualnog nasilja počinjenog tokom rata na Kosovu, s željom da podrže preživele u potrazi za njihovim zakonskim pravima. S obzirom da je Zakon br. 04 / L-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica, kao i njegov prilog nedavno usvojen, jako mali broj preživelih seksualnog nasilja imalo je informacija o ovom zakonu i njihovim, zakonski određenim pravima.

Uzimajući u obzir njihovo iskustvo u radu sa preživelim seksualnog nasilja, CPPŽ je u saradnji sa CPZP organizovao

Organizacija	Centar za Promociju Prava Žena (CPPŽ) i Centar za Promociju Zdrave Porodice (CPZP)
Naziv	Osnaživanje preživelih seksualnog nasilja tokom rata za ostvarenje njihovih zakonskih prava
Iznos	7,305 €
Opština	Priština, Glogovac i Srbica
Period	Juli 2017 - Oktobar 2017
Korisnika/ca	98

sastanke kako bi obavestile preživele o njihovim pravima u okviru novog pravnog okvira. Centri su prepoznati kao pouzdane lokacije gde preživelji mogu dobiti pomoć, važan preduslov za pružanje takvih vrsta usluga. Pored toga, organizacije su pružale pomoć u pogledu zakonskih postupaka koji su neophodni kako bi preživele osobe dobile status "civilne žrtve rata", što bi im omogućilo pristup pravima predviđenim novim zakonskim okvirom. Tokom sastanaka, aktivistkinje su objasnili novu regulativu i formular za prijavu koji preživelji moraju popuniti kako bi stekle taj status. Oko 217 osoba, među kojima i preživele seksualnog nasilja, članovi njihovih porodica, srednjoškolci i predstavnici institucija opština Glogovac, Srbica i Priština učestvovali su na ovim sastancima.

Tokom sastanaka sa članovima porodice preživelih seksualnog nasilja tokom rata, aktivistice su istakle važnost podrške i odstranjivanje predrasuda o preživelim. Članovi porodice su takođe dobili informacije o zakonskim pravima preživelih. U međuvremenu, organizacije su takođe održale sastanke sa učenicima srednjih škola kako bi razgovarali o istoriji ratnih, traumatičnih i zločinačkih dela i kako bi se bolje razumela iskustva njihovih članova porodice.

Osim toga, organizacije su podržale direktno 120 žena koje su preživele seksualno nasilje u popunjavanju aplikacionih formulara neophodnih za zvanično registrovanje civilnih žrtava rata.

U međuvremenu, tokom sastanaka sa preživelima, aktivistkinje su prikupile 50 slučaja svedočenja o zločinima počinjenim nad osobama koje žele pokrenuti krivični postupak. Svedočenja ostaju poverljiva u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka. Tokom ovog procesa, CPPŽ je identifikovao sedam ranije nepoznatih žena koje su pretrpele seksualno nasilje, koje sada imaju pristup uslugama i podršku mrežu, koju ranije nisu imali.

ZAŠTITA ŽENSKIH PRAVA NA PRISTUP KVALITETNOM ZDRAVSTVU

Zdravstveni radnici diskutuju o postporođajnoj depresiji

Postporođajna depresija je oblik depresije, sa jakim osećajem tuge koju neke žene doživljavaju nakon rođenja deteta. Prema *American Psychological Association* jedna od sedam žena doživljava depresiju nakon porođaja. Može početi u periodu od prve do treće sedmice nakon rođenja deteta i može nastaviti duže vreme. Manifestuje se na takav način da majke gube interesovanje za stvari za koje su ranije bile jako zainteresovane, imaju poteškoća u stvaranju veze sa detetom, gube interesovanje za novorođenče, porodicu i društvo.

Istorijski, mali broj javnih rasprava održano je oko postporođajne depresije, zbog čega Kosovsko društvo nije imalo dovoljno informacija. Iz tog razloga je Akcija za Majke i Decu preduzela inicijativu za zagovaranje na Odeljenju za zdravlje majke i deteta u okviru Ministarstva zdravlja kako bi osnažila postojeće informativne centre za zdravlje žena, proširila nastavne planove i programe i uključila diskusije o postporođajnoj depresiji. Takve promene bi bolje uticale na pripremu osoblja u centrima i više informacija na ovu temu za žene i devojke, kao i na nivo njihove osnovne zdravstvene zaštite. Kako bi se to podržalo, organizacija je kreirala informativne i promotivne video zapise. Osim toga, sklopile su sporazum o saradnji sa Ministarstvom zdravlja o ažuriranju postojeće "Knjige za trudnice" kako bi dodale informacije o informacijskim centrima za zdravlje žena. Ove brošure sada sadrže informacije o postojanju i lokaciji

Organizacija	Akcija za Majke i Decu
Naziv	Zagovaranje za proširenje informativne kurikule u Informativnim centrima za zdravlje žena (ICZZ) i osposobljavanje osoblja u centrima
Iznos	3,995 €
Opština	Priština, Uroševac, Štrpc i Južna Mitrovica
Period	Januar 2017 - Juli 2017
Korisnika/ca	265

Informacionih centara za zdravlje žena, teme važne za trudnice i korisnost savetovanja.

Akcija za Majke i Decu obučila je 19 medicinskih službenika o postporođajnoj depresiji, uključujući i zaposlene u Informacijskim centrima za zdravlje žena lociranih u opština Priština, Uroševac, Šterpce i Južna Mitrovica. Stručnjaci su bili jako zadovoljni njihovom obukom i istekli su činjenicu rekli da je njihova obuka dovela do poboljšanja kvaliteta usluga koje pružaju i poboljšanje komunikacije sa njihovim pacijentima: veći broj žena i devojaka se obratilo ovim centrima. Osećali su se spremnijim da identifikuju relevantne znake depresije i pomognu majkama koje doživljavaju takvu vrstu depresije.

Uzimajući u obzir da postporođajna depresija može biti posledica psihološkog nasilja u porodici, Akcija za Majku i Decu je razvila video kako bi podigla svest o ovom fenomenu i načinu na koji žene mogu pristupiti pomoći.

Akcija za Majke i Decu je uspešno zagovarala u glavnom centru porodične medicine u Opštini Prizren, kako bi se u njemu otvorio centar – časovi za majke, u okviru obrazovnih programa o zdravlju majke i deteta na Kosovu. Ovi časovi pružaju obrazovne usluge za devojke i žene kao i njihove partnerke uključujući između ostalog: pripreme za zdravu trudnoću, njen tok

Akcija za Majke i Decu obučava medicinske sestre i babice načinu lečenja žene sa postporođajnom depresijom.

i proces porođaja, briga o novorođenčadi, važnost dojenja, psihičko i fizičko pripremanje za porođajnu salu, kao i druge informacije za brigu i razvoj deteta. Učionica pruža savete u prijatnom ambijentu i na interaktivnom načinu.

Otvaranje Centra u Prizrenu obeležava sedmo mesto lokacije ovog programa. Do sada je, u ostalim opština oko 3.000 žena dobilo podršku kroz ove učionice. Centar u Prizrenu će se nadovezati na najbolje prakse, dostižući sve veći broj žena korisnica kroz naredne godine. Konkretnije, ova inicijativa omogućava zdravstvenim radnicima u ovim Centrima da pruže bolju podršku ženama sa teškim životnim uslovima, niskim nivoima obrazovanja (uključujući i nepismene žene) i istorijski lišenim ženama, svih etničkih grupa: Albanke, Srpske, Romkinje, Aškalijke, Egipćanke, Turkinje i Bošnjakinje.

Akcija za Majke i Decu planira nastaviti širenje dostupnosti informativnih centara za trudnice i njihove partnere širom Kosova, u cilju pružanja kvalitetnijeg zdravstvenog obrazovanja u okviru osnovne zdravstvene zaštite. Ostali centri su već otvoreni kroz druge inicijative u Štrpcu, Mitrovici, Kačaniku, Prištini i Uroševcu.

U svemu tome, zagovaranje kojem se bavi Odeljenje za zdravlje majke i deteta unutar Ministarstva zdravlja rezultiralo je da postporođajna depresija bude integrisana u nastavne programe časova za majke. Zbog toga, zahvaljujući ovoj inicijativi, nove majke širom Kosova imaju pristup besplatnim, kvalitetnijim informacijama o postporođajnoj depresiji i dostupnim uslugama za lečenje u narednim godinama.

Mladi se informišu o zdravlju kroz umetnost

Kroz iskustvo rada u lokalnim zajednicama, članice MŽK-a su primjetile da mlade žene i muškarci i dalje nemaju dovoljno adekvatnih informacija o seksualnim i reproduktivnim pravima. Iako bi se takve teme trebale predavati u okviru zvaničnih obrazovnih programa, mladi aktivisti i aktivistkinje su prijavili da se nastavnici često udaljavaju od diskusije o takvim kulturno, tabu temama u školama.

Iz tog razloga, Artpolis i Centar za Promociju Ženskih Prava došle su na ideju da iskoriste pozorište kao kanal informacija. Pokrenuli su zajedničku edukativnu inicijativu u kojoj je sama omladina imala ulogu vaspitača. Devet mlađih glumilo je u interaktivnoj metodi Forumskog teatra, u kome se publika ohrabruje na angažovanje sa glumcima. Ova metoda podstiče diskusiju, uključujući i tabu teme. Kroz ovu inicijativu, Artpolis je kreirao nastup Forumskog teatra pod nazivom "*Jeta Jem, Shneta jem*" ("Moj život, moje zdravlje"). Sastanci i trening za mlade uključili su informativne sesije vezane za seksualna i reproduktivna prava i zdravlje; seksualne odnose, rod i seksualnu orijentaciju; seksualno obrazovanje u nastavnom planu i programu; polno prenosive bolesti i njihova zaštita; neželjene trudnoće; seksualno zdravlje kao tabu tema u kosovskim porodicama; nevinost; i tehnike zagovaranja. Vežbe za obrazovanje kroz pozorišni teatar pomogle su mladima da se upoznaju, kako bi mogli dalje razviti

Organizacija	Artpolis i Centar za Promociju Ženskih Prava
Naziv	Promovisanje prava na seksualno i reproduktivno zdravlje kroz umetničko obrazovanje i angažovanje mlađih
Iznos	7,927 €
Opština	Priština i Glogovac
Period	Novembar 2016 - Mart 2017
Korisnika/ca	300

svoje glumačke uloge. Na kraju, mladi su izveli "Jeta jem, Shneta jem" u Dodona teatru u Prištini sa publikom od oko 300 ljudi. Nastup je pratila diskusija sa javnošću o ovim kontraverznim temama.

Na Svetskom danu AIDS-a, učenici srednjih škola u Glogovcu su podelili 150 brošura i 50 torbica sa informacijama o seksualnim i reproduktivnim pravima i seksualnom zdravlju.

Kao rezultat ove inicijative, veći broj mladih ljudi iz Glogovca i Prištine osvećeno je o njihovim zdravstvenim pravima. Kreirana je i grupa zagovarača od 20 mladih ljudi iz Prištine i Glogovca koji će zagovarati kako bi teme, reproduktivno zdravlje i seksualno obrazovanje bile uključene u nastavne programe. Kroz Inicijativu održani su i zagovarački sastanci u cilju donošenja odluka na opštinskom i nacionalnom nivou. Zvaničnici su učestvovali u obuci o korišćenju pozorišnih tehnika za obrazovanje o seksualnom i reproduktivnom zdravlju. Osim toga, zagovarački sastanci osvestili su zvaničnike Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju u vezi neuspeha nastavnika da predaju ovu temu na osnovu nastavnog plana i programa, na način kako bi u svim školama ova važna tema bila adresirana.

*Mladi koriste forum teatar kako bi podigli
svest omladine o seksualnoj edukaciji*

Institut "Alfa" štiti prava žena zatvorenica

Ustav Republike Kosova, između ostalog, garantuje ljudska prava za sve građane. Ova prava se takođe odnose i na osobe koje izdržavaju kazne u korektivnim institucijama na Kosovu.

Institut Aplikativne Psihologije "Alpha" sarađivao je sa Korektivnom Institucijom u Lipljanu kako bi obezbedili sveobuhvatan pristup i jednakе mogućnosti za psihološko zdravlje i dobrobit žena i devojaka koji borave u ovom Institutu.

Alpha je organizovao radionice za 20 zatvorenica i 15 oficira više pomenute institucije na teme: trauma, stres, bes, strah, anksioznost, fobije, kao i tehnike za njihovo smanjenje i prevazilaženje. Aktivisti su ženama takođe pružili i pristup znanju i načinu na koji se lakše prilagoditi stresnim okolnostima u korektivnom okruženju kao i izgraditi konstruktivne oblike komunikacije.

Na osnovu uspeha svoje prve inicijative, Fond Žena Kosova podržao je Institut "Alpha" da nastavi svoj rad, u cilju rešavanja mnogih potreba identifikovanih tokom njihove prve inicijative. Institut "Alpha" nastavio je raditi sa zatvorenicama, usredsređujući se na koncepte oproštaja i pomirenja. S obzirom na to da su savetodavne službe za re-integraciju vrlo ograničene i skoro pa ne postoje u okviru kosovskog popravnog sistema, ove diskusije su nastojale doprineti dobrobiti žena i omogućiti njihov povratak u društvo.

Organizacija	Institut Aplikativne Psihologije "Alpha"
Naziv	Zaštita prava žena zatvorenica kroz njihovu socijalizaciju
Iznos	3,985 € + 3,845 €
Opština	Lipljan
Period	Decembar 2016 - Maj 2017
Korisnika/ca	29

Gđa. Melihate Juniku, koordinatorica projekta održala je prezentaciju o oproštaju i pomirenju; o važnosti i duševnom olakšanju ljudi u trenutku kada oproste nekome i kada se pomire sa nekim nakon učinjene greške. "Iako je dosta teško uveriti sebe kako bi nekom oprostio neku grešku, u trenutku kada uspeš oprosti osećat ćeš se mirnije i duševno bolje. Sve dok ne oprostiš toj osobi, imati ćeš ga na umu i kada god ga budeš sreo vratice te natrag i još više će uticati na tvoje sećanje i trenutak koji je uticao na pogoršanje vaših odnosa".

"Oproštenje je veličanstveno", uzviknula je žena koja je bila pod uticajem ovih diskusija.

Dok je oproštaj jednostavan čin, pomirenje podrazumeva saglasnost dve osobe.

Ova inicijativa omogućila je ženama koje su zatvorenicama na kazneno-popravnom institutu da počnu imati bolji i pozitivniji pristup jedne drugima. Inicijativa je takođe uticala na njihovu socijalizaciju i doprinela njihovom ukupnom psihološkom zdravlju i blagostanju.

Sve u svemu, njihova inicijativa je doprinela unapređivanju prava žena na kvalitetan psihološki tretman i blagostanje u okviru kazneno-popravnih ustanova, jer su službenici sada bolje obučeni i imaju veće mogućnosti da u budućnosti ponude zatvorenicima sličnu vrstu podršku.

*Alpha podržava zatvorenice,
izražavajući svoju zahvalnost, na
psihološkoj rehabilitaciji*

Žene u Prizrenu dobile besplatne pregede

U Prizrenu, mnoge Romske, Aškalijiske i Egipatske devojke napuštaju školu pre završetka obaveznog obrazovanja, a u većini slučajeva zbog rane udaje. Kao rezultat toga, mnogo ih ne završavaju kurseve zdravstvenog obrazovanja i nemaju informacije o značaju zdravstvenih pregleda za ranu identifikaciju bolesti i preventivnu negu.

Zabrinuta ovom situacijom organizacija "*Foleja*" ("Gnezdo"), organizacija sa dugogodišnjim iskustvom u radu sa ženama i devojkama pripadnicama zajednice Roma, Aškalija i Egipćana u Prizrenu, odlučila je organizovati sastanke o diskusijama, kako bi informisala majke, porodice i mlade žene o bitnosti obrazovanja, kao i kako bi obezbedila informacije o zdravstvenoj nezi. *Foleja* je organizovala predavanja u prostorijama Glavnog centra za porodičnu medicinu i prostorijama Instituta za javno zdravlje, na kojima je učestvovalo 167 žena i 13 muškaraca, zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Doktorka je pružala informacije u vezi sa seksualno prenosivim bolestima, izbegavanjem neželjene trudnoće i korišćenjem kontraceptivnih sredstva.

Foleja je tokom ovih predavanja identifikovala pet trudnih žena koje nikada nisu bile na ginekološkom pregledu. Zahvaljujući ovim predavanjima, one su shvatile bitnost rutinskih pregleda, a pogotovo pregleda tokom trudniće. *Foleja* je takođe omogućila da tih pet žena ode u bolnicu na pregled i da izvrše laboratorijske analize, povodom čega su po prvi put otvorile zdravstvene

Organizacija	<i>Foleja</i> (Gnezdo)
Naziv	Poboljšanje zdravstvenog obrazovanja, planiranja porodice i reproduktivnog zdravlja
Iznos	3,675 €
Opština	Prizren
Period	Novembar 2016 - Avgust 2017
Korisnika/ca	313

knjižice, u kojima će biti evidentirane sve njihove naredne ginekološke kontrole.

Između ostalog, *Foleja* je uspešno zagovarala kod doktora Afrima Avdaj, direktora opšte bolnice u Prizrenu, da se omoguće besplatni ginekološki pregledi, mamografije i papa testovi za 30 žena koje nikada nisu izvršile preglede i osnovne analize. Jedna 57-ogodišnja žena je tokom pregleda otkrila da ima miome na materici. Sa podrškom *Foleje*, lekarska intervencija je urgentno izvršena i sve je uspešno završeno.

"Stvarno nisam mislila da moj život može biti u opasnosti jer nisam izvršavala ginekološke preglede", rekla je. "Od sada ću redovno ići na, kako što je lekar preporučio".

Nakon zagovaranja od strane *Foleje*, doktor Afrim Avdaj takođe je obećao da će žene iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana koje žive u lošim ekonomskim uslovima biti u mogućnosti da dobiju besplatne zdravstvene usluge, uključujući preglede, kao što su papa testovi, mamografije i druge laboratorijske analize.

Sve u svemu, inicijativa je doprinijela poboljšanju pristupa kvalitetne zdravstvene zaštite ženama Roma, Aškalija i Egipćana.

Žene u Prizrenu dobole besplatne zdravstvene pregleda.

Mlade žene mobilisane u potražnji reproduktivne zdravstvene zaštite

Uzimajući u obzir izazove sa kojima se mlade žene suočavaju u pristupu reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti, Udruženje za Obrazovanje i Porodičnu Negu informisalo je oko 230 žena i devojaka uzrasta od 14 do 60 godina iz Đakovice i četiri okolna sela unutar ove opštine o njihovim pravima. Žene i devojke su se uključile u informativne sesije, sastanke zagovaranja, okrugle stolove i sednice.

Udruženje je organizovalo četiri informativna sastanka sa devojkama i njihovim majkama u selima Dobroš, Molik, Korenica i Lipovac. Zatim je održano 16 radionica o podizanju svesti u školama i domovima. Takođe, Udruženje je objavilo upitnik o zdravlju devojčica, koji je popunio oko 200 devojčica uzrasta od 13 do 18 godina i nekoliko žena. Istraživanje je pokazalo značaj ove inicijative, kao i potrebu devojčica za mestom na kom bi mogle dobiti zdravstvena savetovanja bez suočavanja sa socijalnim predrasudama.

Diskusije, kao i upitnici pokazali su potrebu za ordinacijom koja bi pružala potrebne zdravstvene informacije za devojčice i žene. Udruženje je podelilo ove informacije i zagovaralo kod opštinskih institucija za otvaranje ovakve vrste ordinacije u sklopu bolnice u Đakovici, koja bi takođe mogla i savetovanje vezano za seksualno zdravlje. Aktivistkinje su se sastali sa Odeljenjem za zdravlje, centrima za socijalni rad, lekarima i direktorima bolnica, kao i porodičnim zdravstvenim centrima.

Organizacija	Udruženje za Obrazovanje i Porodičnu Negu
Naziv	Obrazovana žena – Zdravo društvo
Iznos	3,815 €
Opština	Đakovica
Period	Juni 2017 - Novembar 2017
Korisnika/ca	237

Osim toga, Udruženje je organizovalo okrugli sto na kome su predstavili rezultate i preporuke iz ove inicijative. Učestvovali su predstavnici opštine, obećavajući da će do kraja 2018. godine otvoriti predloženo savetovalište, u sklopu otvaranja novog porodičnog zdravstvenog centra. Tako je inicijativa učinila zvaničnike svesnije o važnosti otvaranja centra za savetovanje o reproduktivnom zdravlju za žene i devojčice.

U međuvremenu, uz podršku jedne druge članice MŽK-a, Medica Gjakova, ženama i devojkama su pružane medicinske usluge, besplatne posete kroz tri uzastopna meseca, dva puta nedeljno.

Aktivistkinje predviđaju da će se uticaj ove inicijative vremenom proširiti, pošto su se male grupe devojčica osnovane u svakom selu posvećivale prikupljanju dodatnih devojčica i ohrabrujući ih da posejte ginekološke službe, pružajući vršnu podršku u prevazilaženju predrasuda prema mladim ženama koje primaju reproduktivnu zdravstvenu brigu.

Žene uče o svojim pravima na pristup zdravstvenoj zaštiti.

Handikos poboljšava pristup zdravstvenoj zaštiti žena sa invaliditetom

Nekoliko sociokulturnih i fizičkih izazova može potkopati pristup žena sa invaliditetom zdravstvenoj zaštiti. Imajući u vidu da su žene sa invaliditetom ponekad izolovane u svojim domovima ili nemaju fizičku podršku koja im treba da odu u javne institucije, često se suočavaju sa dodatnim barijerama u ostvarivanju svojih prava na pristup kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti.

Zbog toga je Handikos Mitrovica pokrenula napore da podrži žene i devojčice sa invaliditetom iz urbanih i ruralnih područja ka pristupu zdravstvenoj zaštiti.

Handikos Mitrovica je prvo organizovala predavanja, individualne sesije i okrugle stolove od kojih je imalo koristi više od 100 žena i devojaka. One su stekle znanje o pristupu boljoj zdravstvenoj zaštiti, preduzimanju mera za zahtevanje kvalitetne zdravstvene zaštite, obezbeđivanju povoljnih uslova za posedovanje zdravstvenog osiguranja i prijavljivanju povreda prava žena i devojaka na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu.

Osim Mitrovice, inicijativa je imala uticaja i na građane Vučitrna i Srbice. Štaviše, ključne pristalice, uključujući i njihove članove porodice, dobili su informacije koje mogu koristiti u podršci ženama i devojčicama sa invaliditetom u pristupu zdravstvenoj zaštiti. Organizacija je podržala 10 individualnih sesija između žena sa invaliditetom i doktora, tokom koje su žene dobijale potrebne medicinske savetodavne usluge sa lekarima,

Organizacija	Handikos Mitrovica
Naziv	Pristup žena i devojaka sa invaliditetom zdravstvenoj zaštiti
Iznos	3,531 €
Opština	Južna Mitrovica
Period	Juni 2017 - Decembar 2017
Korisnika/ca	98

vezanim za njihovo zdravlje. Ovo uključuje ginekološke i opće preglede u bolnici u Mitrovici.

U okviru projekta održan je okrugli sto i organizovana je kampanja za podizanje svesti, pri čemu je podeljen i promotivni materijal. Pored toga, zagovaralo se i za formiranje ekipe iz Handikos Mitrovice za pružanje podrške osobama sa posebnim potrebama za prijavljivanje kršenja prava žena i devojaka na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu. Ovaj tim se nastavlja zalagati i nakon završetka projekta, pokušavajući da osnaži i uputi na pružanje podrške za prijavljivanje prekršaja prava pacijenta na zdravstvenu zaštitu.

Inicijativa Handikos Mitrovice je dala i niz preporuka, ističući kao najvažniju potrebu za zdravstvenom edukacijom u okviru postojećih nastavnih planova i programa. Mediji takođe mogu igrati važnu ulogu u transformaciji i poboljšanju rodnih percepција, uključujući ulogu žena u društvu, posebno žena sa posebnim potrebama.

Slepe i slabovide osobe zagovaraju za svoja prava

Slepi i slabovidni ljudi nalaze se među naj marginalizovanim grupama na Kosovu. Iz tog razloga Udruženje slepih i slabovidih osoba pokušala je rešiti različita pitanja s kojima se suočavaju slepe i osobe sa oštećenjem vida u opštini Orahovac.

Udruženje je organizovalo različite skupove sa ukupno 54 slepe i slabovide osobe, pružajući im znanja o njihovom pravu na zdravstvenu zaštitu, uključujući mentalno zdravlje; efikasnu i racionalnu upotrebu lekova; u pogledu raznih bolesti za koje su u opasnosti. Oni su razgovarali i zalagali se za dobrobit slepih ljudi, njihov pristup socijalnim uslugama i privilegijama koje Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu predviđa za njih. Učesnici su saznali i o njihovim zakonskim pravima, uključujući i zakon o zaštiti prava slepih osoba, kao i naknade koje pruža kosovsko zakonodavstvo za slepe osobe, kao što su izuzeće od plaćanja različitih poreza i besplatne pravne pomoći.

Udruženje je angažovalo i psihologe, zdravstvene radnike i stručnjake iz oblasti socijalne zaštite za podršku slepim i slabovidim osobama. Stručnjaci su posetili 50 različitih porodica slepih i vidovitih osoba kako bi razgovarali o najboljim mogućnostima za podršku.

Organizacija	Udruženje Slepih i Slabovidih Osoba
Naziv	Svesnost o podršci slepih i slabovidih osoba
Iznos	3,753 €
Opština	Orahovac
Period	Juni 2017 - Novembar 2017
Korisnika/ca	120

Aktivisti su se sastali i sa 15 predstavnika različitih ciljanih institucija kako bi pokrenuli pitanja od značaja za slepe i slabovide osobe. Nakon njihovog kontinuiranog zalaganja, Udrženje je dobilo finansijsku podršku od strane Direkcije za zdravstvo i socijalnu zaštitu za obavljanje sportskih aktivnosti sa mladim ljudima. Takve aktivnosti su važne za pružanje prostora mladima da se druže sa drugom omladinom koja se suočava sa sličnim pitanjima; sportski događaji takođe doprinose podsticanju zdravlja i blagostanja.

Štaviše, Udrženje je sarađivalo sa opština Orahovac kako bi obezbedila članske kartice za 120 slepih i slabovidnih osoba koje će u budućnosti biti oslobođena plaćanja određenih opštinskih usluga.

Slepe i slabovide osobe razgovaraju o njihovim potrebama i pripremaju se za zagovaranje kod javnih institucija.

OSTVARIVANJE PRAVA ŽENA NA PRISTUP RESURSIMA I NJIHOVO EKONOMSKO OSNAŽIVANJE

Žene u Mališevu dobijaju poljoprivredne subvencije

Fatime Limaj iz Banje u Mališevu, pobedila je rak, ali je borba ostavila svoje tragove. Ono što je počelo kao tretman protiv tumora u stomaku donelo je do komplikacija koja su joj oduzela jednu nogu. Sada je ona prevazišla bolest, ali se trudi da pronađe posao kao osoba sa invaliditetom.

Fatime, koja ima troje dece i nezaposlenog supruga kod kuće, nemajući druge prihode. Iz tog razloga počela je obrađivati porodično zemljište. Nije imala uslove dobiti kredit, niti znanja kako bi aplicirala za grantove od vlade ili međunarodnih donatora. Ona je čula za neke informativne sastanke koji su se održavali u njenom naselju i odlučila je da učestvuje. Tokom tih sastanaka, upoznala se sa osobljem organizacije Rona koje su preduzele inicijativu zagovaranja za jačanje žena poljoprivrednica u selima Mališeva, uz podršku Fonda Žena Kosova.

Rona je na početku organizovala sastanke i predavanja sa 120 žena iz pet sela opštine Mališev. Žene su naučile kako da apliciraju za subvencije i kako da pripreme predlog projekte. Tokom tih diskusija, Rona je takođe identifikovala žene koje se nikada nisu bavile poljoprivredom, ali su poduzeti takve aktivnosti. Rona im je pomogla u preuzimanju prvih koraka i postizanju ekonomске nezavisnosti.

Organizacija	Rona
Naziv	Zagovaranje za osnaživanje žena poljoprivrednica iz okoline Mališeva.
Iznos	3,972 €
Opština	Mališev
Period	Novembar 2016 - Maj 2017
Korisnika/ca	125

Rona je učesnicima pružila nekoliko praktičnih veština kao što je tretman zemljišta, kao i savremeni pristupi uzgoju i preradi voća i povrća.

Rona je osim toga i podržala žene tokom njihovih aplikacija za subvencije u sklopu Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i ruralni razvoja (MPŠRR). Istorijski gledano, vrlo mali broj žena se prijavilo za takve subvencije, a kamoli ih primilo. Tokom zagovaračkih sastanaka podržanih od strane MŽK-a, Ministarstvo se obavezalo da će pokusati podržati više poljoprivrednih proizvođača kroz ove subvencije, u cilju povećanja rodno uravnoteženih troškova.

U međuvremenu, kroz podršku Rone i njenog zalaganja, deset žena je po prvi put primilo subvencije od strane Direkcije za poljoprivredu u opštini Mališevo. Ove subvencije omogućile su Fatimi i još devet žena da lansiraju svoje bio proizvode na mobilno tržište na trgu Zahir Pajaziti u Prištini. Između ostalog, sada i druge žene imaju potrebne informacije i znanje da se u budućnosti angažuju za subvencije i grantove podržane od strane više pomenutog Ministarstva.

Fatima Limaj obrađuje svoju zemlju uz podršku NVO Rona

NVO Education Code podržava žene preduzetnice

Na osnovu statistika Agencije za ravnopravnost polova u sklopu Kabinetra Premijera, "samo je 11% žena preduzetnica vlasnica biznisa Kosovu". Iz tog razloga je Education Code preuzeo inicijativu kako bi podržao preduzetnice. Organizovale su trodnevne radionice za 36 žena iz opština Kosovo Polje, Obilič i Gračanica. Učesnice su imale potencijal da uspostave uspešne biznise, jer su već posedovale veštine u određenim zanatima, uključujući rukotvorine, krojenje i pčelarstvo. Žene su nameravale da prošire svoje postojeće biznise, kako bi zaposlile druge žene.

Tokom treninga, korisnice su naučile kako da izrađuju biznis planove, kako da otvore biznise, koji su načini za vođenje uspešnih biznisa i prevazilaženje potencijalnih rizika. Education Code je podržao žene sa jasnim idejama za biznis u izradi i završetku njihovih biznis planova. Žene su zatim dobile informacije o različitim mogućnostima finansiranja i proširenje svojih biznisa.

Žene preduzetnice su posetile i postojeće biznise kako bi saznale više o njihovim aktivnostima i čuli priče žena o tome kako su započele posao, učeći o direktnijim izazovima s kojima bi se mogle susresti na početku. Ovo je pružilo mogućnosti za umrežavanje poslovnih žena i učenje iz njihovih iskustava.

"Sledeće godine ću se prijaviti za subvencije kod različitih donatora" rekla je učesnica trening, nadglasujući da je "mnogo" naučila iz ovih radionica. Radionice su je motivisale da se ne predra, uprkos poteškoćama sa kojima se može suočiti na početku.

Organizacija	Education Code
Naziv	Žene Preduzetnice
Iznos	3,642 €
Opština	Kosovo Polje, Obilič i Gračanica
Period	Maj 2017 - Decembar 2017
Korisnika/ca	39

Žene su rekle da su im radionice pomogle da bolje formuliju svoje biznis ideje. Radionice su takođe pružile značajne mogućnosti za umrežavanje. Jedna žena je pravila ručne radove za koje nije imala tržište. Osoblje MŽK-a ih je stavio u kontakt sa drugim članicama MŽK-a, koje su joj pomogle da proda neke od svojih proizvoda.

U međuvremenu, aktivistkinje iz Education Code su zagovarale u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, kao i u Ministarstvu za ekonomski za veću podršku ženama preduzetnicama. Ključni faktor koji sprečava njihov pristup subvencijama ovih ministarstava je nedostatak njihovih veština ili sposobnosti da ispune minimalne kriterijume. Nakon zalaganja, Education Code je potpisao Memorandum o razumijevanju sa dva više pomenuta ministarstava, preko kojih ministarstva posvećuju veću podršku ženama preduzetnicama.

Iz tog razloga je ova inicijativa doprinela ravnopravnom pristupu žena vladinim resursima, unapređivanju rođno odgovornog budžetiranja, kao i povećanju sposobnosti žena da ostvare svoja jednaka prava i mogućnosti da se prijave i pristupe vladinoj podršci.

Education Code podržava žene preduzetnice u izgradnji biznis planova i identifikaciji mogućnosti finansiranja.

Žene sa posebnim potrebama se bore za jednaka imovinska prava

Uprkos zakonima koji štite jednaka prava žena na vlasništvo i imovinu, prema katastarskoj agenciji, samo 16,7% imovine na Kosovu poseduju žene. Iako neke žene i muškarci nemaju dovoljno informacija o njihovim pravima na imovinu, u drugim slučajevima socijalno kulturne tradicije rezultiraju da se imovina i dalje prenosi iz generacije u generaciju na muškarace. Žene sa invaliditetom prolaze kroz dodatne izazove u potraživanju svojih imovinskih prava, suočavajući se sa raznim oblicima diskriminacije.

Kroz dugogodišnje iskustvo i rad sa ženama sa posebnim potrebama, Handikos Mitrovica je shvatila osnovne izazove sa kojima se suočavaju žene u potražnji njihovog prava na imovinu. Organizovane su grupne diskusije, kao i individualne sesije kako bi se informisali žene i muškarce o njihovim pravima na imovinu. Oni su analizirali svaki slučaj pojedinačno, po potrebi, savetovali i upućivali žene kroz pravne procedure. Tim Handikos Mitrovice pomogao je ženama da podnesu papire i diskutuju o izazovima sa kojima se suočavaju u potražnji njihovih imovinskih prava.

Uzimajući u obzir da je institucionalna podrška od ključnog značaja za stvaranje trajnog uticaja, Handikos je organizovao okrugli sto, tokom kojeg su okupljene svi relevantni akteri: predstavnici javnih institucija, notari, advokati, civilno društvo i medije. Ovo je praćeno jakom kampanjom podizanja svesti društva putem društvenih medija, priprema i distribucije više od

Organizacija	Handikos Mitrovica
Naziv	Osnaživanje žena sa invaliditetom kroz podizanje svesti o njihovim imovinskim pravima
Iznos	3,946 €
Opština	Južna Mitrovica, Vučitrn i Srbica
Period	Novembar 2016 - Mart 2017
Korisnika/ca	146

400 brošura o pravima žena sa invaliditetom na imovinu i nasledstvo u Mitrovici.

"Osobama sa invaliditetom treba podrška, predavanja Handikos-a o nasledstvu i imovini su jako potrebna i imaju u velikoj meri uticaja na podizanje svesti osoba sa invaliditetom, kao i njihovih članova porodice", rekla je Florie Muharremi, majka deteta sa posebnim potrebama.

Ova inicijativa omogućila je više od 100 žena i muškaraca sa invaliditetom u opština Mitrovica, Vučitrn i Srbica da steknu znanje o njihovom pravima na nasleđe i imovinu. Osim toga, Handikos Mitrovica je pružila direktnu pomoć za 10 pojedinačnih slučajeva u potrazi za njihovih imovinskih prava.

Na primer, uz pomoć Handikos-a, Elfije Kelmendi je u završnoj fazi njenog zahteva nasledstvo imovine. Njena porodica se složila da joj da stan kao deo njenog nasleđa. Podrška porodice može igrati veliku ulogu u omogućavanju ženama sa invaliditetom da traže svoja imovinska prava. Nakon podrške Handikos-a, Elfije je registrovala svoju imovinu.

Handikos Mitrovica se nada da će u budućnosti nastaviti podržavati još veći broj žena u potrazi za njihovim pravima na nasleđe i imovinu.

Partners Kosova zagovara za prava žena na imovinu i nasleđe

Uprkos postojećoj zakonskoj zaštiti, na Kosovu se uskraćuju prava žena na nasleđstvo. Zbog patrijarhalnim tradicijama, nasleđe se prvenstveno prenosi na muškarce u porodici. U mnogim slučajevima, žene se odreknu svog prava na nasleđe nakon socijalnog pritiska svojih očeva, braće ili drugih članova porodice. Pošto se žene često ekonomski oslanjaju na svoje porodice i imaju u vidu važnost porodice kao mehanizama zaštite, naročito u odsustvu mnogih državnih službi, žene se plaše da će biti odbačene od strane svojih porodica ukoliko zatraže prava koja im pripadaju. Zbog toga se one češće odreknu svojih prava.

Posmatrajući ovo pitanje u prošlosti, Partners Kosova je iz svog iskustva videla potrebu za nastavkom svog važnog rada u pravcu unapređenja ženskih prava na nasleđe. U cilju transformisanja rodnih normi i praksi, oni su organizovali aktivnosti koje uključuju muškarce, koji često vrše pritisak i dovode žene do odricanja svog prava na nasleđe i imovinu.

Ukupno, 76 žena i devet muškaraca iz Drenasa i Mamuše, uzimajući u obzir učešće preživelih seksualnog nasilja tokom poslednjeg rata na Kosovu, učestvovali su na ovim sastancima. Partners Kosova je organizovao jednodnevne informativne sastanke u svakoj opštini kako bi informisali žene o njihovim pravima, fokusirajući se na njihova prava na imovinu i nasleđstvo. Tokom ovih zajedničkih sastanaka, žene i mladi su naučili kako da podnesu prijave i upite o nasleđstvu i imovini, koja se uglavnom odnosila na kršenje prava žena na imovinu.

Organizacija	Partners Kosova - Centar za Upravljanje Konfliktima
Naziv	Zagovaranje žena za njihova imovinska prava i pravo na nasleđivanje
Iznos	3,532 €
Opština	Glogovac i Mamuša
Period	Juli 2017 - Novembar 2017
Korisnika/ca	86

U međuvremenu, Partners Kosova je blisko surađivala sa relevantnim institucijama. Održali su i koordinacione sastanke sa opštinskim službenicima za rodnu ravnopravnost. Osim toga, Partners Kosova pratila je rad katastara i kancelarije za civilni status kako bi se osiguralo da se ove institucije na odgovarajući način bave slučajevima vezanim za imovinska prava žena. Posmatrači su svedočili, kako su žene dobrovoljno dizale ruke od svojih prava i kako su se službenici bavili slučajevima u kojima su imena žena-naslednica bila sakrivena u tim zapisima od strane drugih članova porodice.

Važno je napomenuti da je Partners Kosova takođe pružila direktnu podršku ženama čija imovina je registrovana na njihovim imenima. Aktivisti iz Partners Kosova su pratili žene i savetovali ih na sastancima sa Direkcijom za katastar.

Kao rezultat toga, 55 žena, devojaka i mladih postalo je svesno svojih imovinskih prava kroz jednodnevne prezentacije održane u opštinama Glogovac i Mamuša, gde su naučili, između ostalog, kako se zalagati za svoja prava.

Pored toga, nakon zalaganja od strane Partners Kosova, Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć se opredelila za davanje prioriteta podrške preživelim seksualnog nasilja tokom rata.

Norma poboljšava institucionalnu transparentnost imovinskih slučajeva

Kao što je već diskutovano, Zakon o nasleđivanju na Kosovu garantuje jednak prava na nasleđstvo za žene i muškarce. Dok su neke organizacije odlučile raditi sa zajednicom, ka transformaciji socijalno kulturnih normi, ostale su se odlučile da surađuju sa institucijama. Asocijacija Advokata Norma, fokusirala se na osnaživanje žena kroz povećanje institucionalne transparentnosti.

Norma je analizirala 184 zatvorenih predmeta u četiri osnovna suda u Prizrenu, Uroševcu, Podujevu i Gračanici. Norma je takođe surađivala sa Sudskim Savetom Kosova i Notarskom Komorom, koje su Normi odobrile pristup dosjeima predmeta. U međuvremenu, ova saradnja je Normi kasnije poslužila kao jaka zagovaračla podrška. Norma je nakon toga organizovala fokus grupe sa sudijama, notarima, državnim službama i nevladinim organizacijama kako bi diskutovali o pronalascima, percepcijama i stavovima.

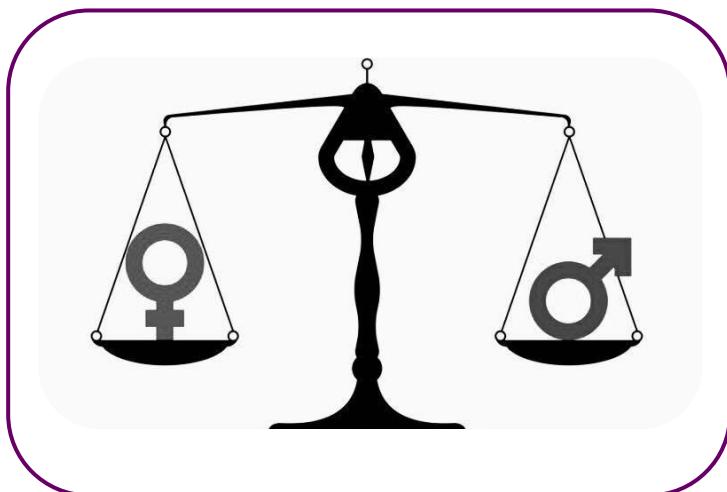
Na osnovu gore navedenog, Norma je pripremila izveštaj koji sadrži nalaze i odgovarajuće preporuke. Izveštaj je kasnije javno podeljen na okruglom stolu sa glavnim akterima. U izveštaju je utvrđeno da postoje mnoga odlaganja u slučajevima nasleđstva; da žene i muškarci i dalje trebaju raditi na podizanju svesti o prednostima koje proizilaze iz jednakog nasleđivanja. Osim toga, Norma je ukazala na potrebu usklađivanja Zakona o nasleđivanju,

Organizacija	Asocijacija Advokata Norma
Naziv	Osnavljanje žena kroz povećanje institucionalne transparentnost
Iznos	3,995 €
Opština	Prizren, Uroševac, Podujevo i Gračanica
Period	Novembar 2016 - April 2017
Korisnika/ca	212

Zakona o notarima i Zakona o kontingentnim procedurama radi rešavanja bilo kakve konfuzije i problema koji mogu nastati.

Kao rezultat ove inicijative poboljšana je svest nadležnih institucija, povećana je njihova transparentnost, a Norma se nada da će njihove preporuke doprineti budućim promenama u zakonodavstvu, ka cilju bolje implementacije.

Bez razmišljanja, vlasništvo nad imovinom igra važnu ulogu u jačanju ženske agencije i postoji mnogo istraživanja koja dokazuju činjenicu, da kada žene nasleđuju imovinu, dolazi do pozitivnih ishoda za dobrobit ne samo njih, već i njihovih porodica. Kroz svoj rad Norma je to naglasila i pokazala da se institucionalno oklevanje i kulturne norme mogu i moraju promeniti kako bi žene mogle u potpunosti uživati u svojim pravima.

Centar podržava zapošljavanje mladih iz Đakovice

Prema podacima objavljenim od strane Kosovske agencije za statistike (KAS) stepen nezaposlenosti je jako visok, posebno kod omladine. Tokom 2016. godine 34,3% Kosovara starosti od 25 do 34 godine identifikovano je kao nezaposleno. Ova cifra je još viša kod omladine, pripadnike zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, posebno kod mladih žena. Nasuprot velikim izazovima, uz puno posvećenosti, veliki broj omladine pripadnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana završili su univerzitetsko školovanje, ali nasuprot tome i dalje nailaze na prepreke u pronalasku posla.

Kosovski Centar za Multikulturalni Razvoj i Integracije identifikovao je mnogo mladih koji ne mogu naći posao. Iz tog razloga, preduzeli su inicijativu kako bi pomogli 30 mladih ljudi, pripadnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana koji su završili univerzitetske studije da se pripreme za tržište rada.

Centar je pružao razne kurseve. Omladina je u početku su imali mogućnost naučiti o kompjuterskim programima kao što su: Microsoft Office: Word, Excel i PowerPoint. Nakon toga, korisnici su pratili intenzivan kurs engleskog jezika tokom četiri naredna meseca, takođe su naučili kako da pripreme CV, motivaciona pisma i koriste uspešne tehnike intervjuja za posao.

"Nakon što smo završili kurseve koje nam je pružao Centar, mislim da sam kvalifikovana za mnoge radne pozicije i čekam da se prijavim", rekla je devojka.

Organizacija	Kosovski Centar za Multikulturalni Razvoj i Integracije
Naziv	Ekonomsko osnaživanje diplomiranih mladih iz ne većinskih zajednica: Roma, Aškalija, Egipćana u opštini Đakovica, sa fokusom na žene
Iznos	3,705 €
Opština	Đakovica
Period	Juni 2017 - Decembar 2017
Korisnika/ca	29

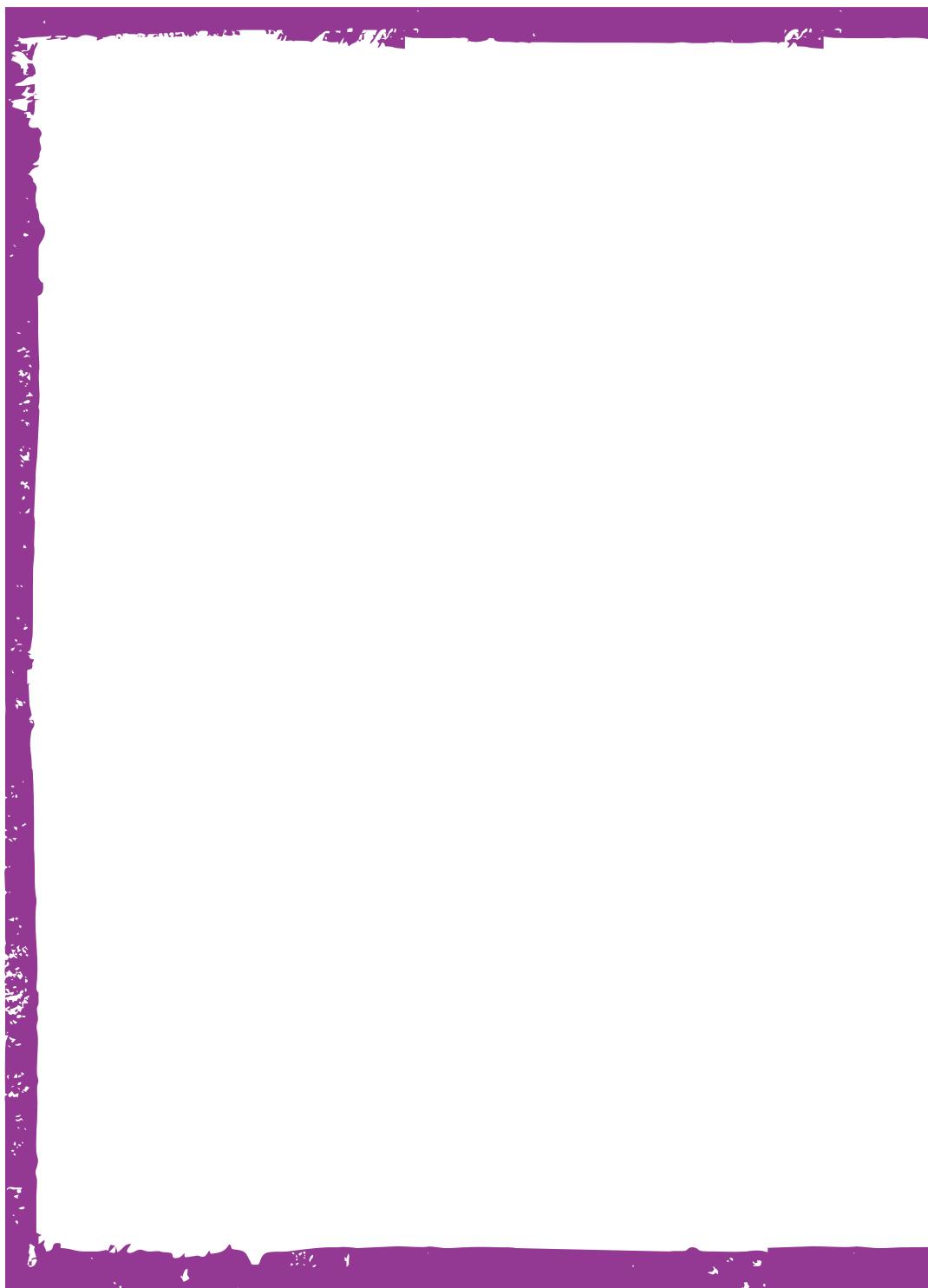
Osim treninga, Centar se takođe zalagao kod opštine Đakovica i dobio njihovu saglasnost za nastavak pružanja ovakve vrste obuka u okviru opštine za ostalu omladinu.

Bez obzira na to, nakon opštinskih izbora mnogo opštinskih zvaničnika se promenilo. Aktivisti iz Centra nastavljaju održavati sastanke sa novim zvaničnicima, koji se bave ovim pitanjem. Oni traže da opština usvoji njihov uspešan primer pružanja ključnih veština za povećanje zaposlenosti mladih u budućnosti.

*Omladina uči računarske veštine tokom interaktivnog
treninga organizovanog od Centra.*

Mreža Žena Kosova

Ul. Kadri Đata (bivša Feriz Blakćori), II. Sprat, Br. 8, 10000
10000 Priština, Kosovo
+381 (0) 38 245 850
www.womensnetwork.org
info@womensnetwork.org
[Facebook: Kosova Women's Network](https://www.facebook.com/Kosova-Women-s-Network)

Projekat finansiran od strane EU i kojim
upravlja Kancelarija Evropske Unije na Kosovu